

אוניברסיטת בר אילן

**זיהוי קורבנות לאלימות בבית הספר : תרומת הקשר
בין מורים לתלמידיהם**

ליאור צדקה

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר
לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

אלימות בבית הספר הנה סוגיה שזוכה להתייחסות רבה בספרות העיונית והמחקרית (בנבנישתי, חורי-כסאברי ואסטור, 2006; Steffgen, Recchia & Viechtbauer, 2013). ההגדרות לאלומות רבות ומשתנות עם הזמן, בעוד שבעבר לא התייחסו לצורות אלימות כמו איומים והטרדות, היום נוטים להתייחס לכל סוגיה של האלימות (בנבנישתי ועמיתיו, 2006). ככלל, תופעת האלימות הינה בעיה רחבה שמשיפעה רבות על חיי הקורבנות. בסקירת הספרות המחקרית הקיימת בנושא, נמצאו מספר גורמים המאפיינים קורבנות, ביניהם רמות גבוהות של חרדה חברתית, תסמיני דיכאון, דחייה חברתית, התנהגויות מוחצנות, רמות נמוכות של פופלאריות, הערכה עצמית נמוכה ובמקרים קיצוניים אף התאבדות ופגיעה עצמית (Kaufman, Kretschmer, Huitsing & Veenstra, 2018). לאור ממצאים אלו, מוסכם כי יש צורך בטיפול יעיל באלימות ובקורבנות לאלומות ובכלל צורך בזיהוי מוקדם של קורבנות אלימות לשם טיפול ומניעת התופעה. עם זאת, מחקרים קודמים אשר בחנו איתור וניטור של אלימות בבתי ספר, הצביעו על פער נרחב בין דיווחי תלמידים לדיווחי מורים ועל קושי באיתור מדויק של מורים את תלמידיהם קורבנות האלימות (Ahn, Rodkin & Gest, 2013; Yablon, 2017).

המחקר הנוכחי התמקד בזיהוי קורבנות לאלימות על ידי מוריהם. בעוד שבמחקרים קודמים הושוו תשובותיהם של תלמידים ומורים שנשאלו על תופעת אלימות וקורבנות המתרחשת באופן כללי בבית הספר, במחקר הנוכחי נבדקו צמדים של מורה-תלמיד ודיווחי התלמידים הושוו לדיווחי המורים. לצד בחינת שיעורי הזיהוי נעשה ניסיון לבחון משתנים אשר עשויים להסביר את מידת ההתאמה בין דיווח המורה ודיווח התלמיד ובמרכזם תרומת הקשר שבין מורים ותלמידים. זאת בהתבסס על מחקרים קודמים אשר הצביעו על תרומה משמעותית של קשר חיובי כזה לחוסן ולרווחה של התלמידים (שגיא-שוורץ וגיני, 2008). משתנים נוספים שנבדקו במחקר היו סוגי קורבנות לאלימות, שיעור קורבנות, מגדר תלמיד, גודל כיתה ופעילות קודמת בבית הספר בנושא אלימות.

כאמור, שיטת המחקר נועדה לבחון את מידת הזיהוי של מורים את קורבנות האלימות בכיתתם, תוך השוואה בין דיווחי מורים ודיווחים עצמיים של התלמידים והתבססה על דגימת 29 מורי חטיבת ביניים ותיכונים אשר גילם נע בין 27-63 שנים ($M=44.07$, $SD=8.62$) ו-481 תלמידיהם הלומדים בכיתות ח- י"א וגילם נע בין 13-17 שנים ($M=14.91$, $SD=0.92$). המורים והתלמידים התבקשו להשיב על סדרת שאלונים. ניתוח הנתונים התבסס על ניתוחי MPLUS, בכל הנוגע למדדי סוג קורבנות לאלימות נמצא קינון (קורבנות כלשהי $ICC=0.21$, קורבנות מילולית $ICC=0.18$, קורבנות פיזית $ICC=0.3$, קורבנות חברתית $ICC=0.14$).

ממצאי המחקר עולה כי המורים מתקשים בזיהוי של קורבנות אלימות בבית הספר. סוג הקורבנות המזוהה ביותר הינו קורבנות לאלימות מילולית, לאחר מכן קורבנות לאלימות פיזית ולבסוף קורבנות לאלימות חברתית. 54.81% מהתלמידים הסובלים מקורבנות כלשהי לא זוהו על ידי מוריהם כמו כן, 57.72% מקורבנות האלימות המילולית, 78% מקורבנות האלימות הפיזית ו-86.61% מקורבנות האלימות החברתית לא זוהו גם הם על ידי מוריהם כקורבנות.

בהתייחס לשיעור קורבנות, נמצא כי ככל שהתלמיד סובל מקורבנות מילולית וחברתית גבוהה יותר, כך עולה הסיכוי שהמורה יזהה אותו כקורבן. בבחינת תרומת הקשר בין מורה תלמיד ליכולת המורה לזהות קורבנות נמצא כי משתנה קשר מורה תלמיד אינו מובהק. עם זאת נמצא מתאם חיובי בין המשתנים שיעור קורבנות וקשר מורה תלמיד, כך שככל שהקשר עם המורה חלש יותר, שיעור הקורבנות שחוהה התלמיד גבוה יותר בכל אחד מסוגי הקורבנות לאלימות. עוד נמצא כי קיימים הבדלים בשיעור זיהוי בנים ובנות כקורבנות לאלימות מילולית ופיזית, כך שההסתברות שהמורה יזהה נכונה קורבנות לאלימות יורדת כאשר מדובר בקורבנות ממין נקבה. ממצא זה קריטי לזיהוי קורבנות ומעלה את השאלה מדוע מורים מתקשים לזהות בנות כקורבנות. משתנה נוסף שנבדק במחקר הינו קיום פעילות ייחודית בנושא אלימות בבית הספר. משתנה זה נמצא כתורם לשיעור זיהוי המורה את קורבנות האלימות המילולית בלבד.